

ΛΕΙΨΥΔΡΙΑ & ΠΛΗΜΜΥΡΕΣ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΜΠΟΣΙΟΥ

ΓΕΩΤΕΧΝΙΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΕΛΛΑΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 17 & 18 ΜΑΡΤΙΟΥ 1992

Η τέως λίμνη Κάρλα και η αποκατάστασή της

του Γεωργίου Αθ. Χατζηλάκου

Δρ. Γεωπόνου, Επίτ. Καθηγητή Γεωργ. Μηχανικής Τ.Ε.Ι.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τα αίτια των πλημμυρών στο Θεσσαλικό λεκανοπέδιο. Σε τι ακριβώς απέβλεπαν τα ΑΝΤΙΠΛΗΜΜΥΡΙΚΑ ΚΑΙ ΕΞΥΓΙΑΝΤΙΚΑ έργα στη Θεσσαλία. Ο αρχικός σχεδιασμός και η εκτέλεσή τους. Η λαθεμένη επίκριση μικρής ομάδας τεχνικών - γεωτεχνικών - οικολόγων και η επιστημονική ανεπάρκειά της.

Δίνονται γεωργοτεχνικά και γεωργοοικονομικά στοιχεία της περιοχής.

Εξετάζεται αν η περιοχή είναι υγρότοπος και γιατί πρέπει να γίνει ένας ελεγχόμενος υγρότοπος. Τι επιβάλει η επιστημονική δεοντολογία και ποια η θέση των γεωτεχνικών προς την Πολιτεία και τους γεωργούς - παραγωγούς της περιοχής.

Γίνεται ευρεία ανάλυση της σκοπιμότητας των εγγειοβελτιωτικών έργων στο Θεσσαλικό λεκανοπέδιο όπως αυτά αντιμετωπίστηκαν από τον περασμένο αιώνα και δώθε. Επισημαίνεται τόσο ο αναπτυξιακός χαρακτήρας των έργων, όσο και ο εξυγιαντικός.

Επισημαίνονται τα έργα που έχουν εκτελεστεί, όπως και εκείνα που απομένουν προς εκτέλεση.

Επισημαίνεται το μεγάλο λάθος των επικριτών των έργων.

Προτείνεται η ολοκλήρωση των έργων Κάρλας - Παρακάρλια. Τη θέ-

ση αυτή πρέπει να υιοθετήσει το ΓΕΩΤ.Ε.Ε. και να την προωθήσει προς υλοποίηση.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα τελευταία χρόνια της δεκαετίας του '80, εμφανίστηκαν καινοφανείς απόψεις γύρω από τα εγγειοβελτιωτικά έργα πολλαπλού σκοπού της Θεσσαλίας, επικρίνοντάς τα. Σχετικοί και άσχετοι μ' αυτά τεχνικοί, γεωτεχνικοί, βιολόγοι, οικολόγοι και κοντά σ' αυτούς δικηγόροι και πολιτικολογούντες αναμορφωτές του τόπου που δηλώνουν "οικολόγοι", επιχείρησαν κριτική των ΑΝΤΙΠΛΗΜΜΥΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΞΥΓΙΑΝΤΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ, έργων που οι προγενέστερες γενιές οραματίστηκαν (οι παλαιότεροι), μελέτησαν (οι μεταγενέστεροι) χρηματοδότησαν - εκτέλεσαν (οι νεότεροι) χωρίς να τα ολοκληρώσουν. Κι ακόμα, οι όψιμοι αυτοί σχολιαστές των έργων, ετόλμησαν να προτείνουν αποκατάσταση των κατ' αυτούς σφαλμάτων ("εγκλημάτων" ως τα χαρακτήρισαν), χωρίς ωστόσο να έχουν την επιστημονική ευαισθησία να τεκμηριώσουν, ως όφειλαν, την επίκριση και τον χαρακτηρισμό τους.

Επίκεντρό τους είναι τα έργα στο ανατολικό Θεσσαλικό λεκανοπέδιο, όπου από δημιουργίας κόδσμου^{σ.α} μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '60, υπήρχε η λίμνη Κάρλα και ο βορειοδυτικά συνεχόμενος μ' αυτήν υγρότοπος, γνωστός ως Παρακάρλια έκταση. Στην περιοχή αυτή υπάρχει σήμερα ένα μισοτελειωμένο (ή μισοαρχινισμένο έργο), που άγνωστο για ποιο λόγο (πρόθεση ή άγνοια προφανώς) το παρουσιάζουν οι επικριτές ως ολοκληρώμενο. Η λαθεμένη αυτή θεώρηση, τους οδηγεί σε σωρεία σφαλμάτων που δεν θα υπήρχαν αν είχαν την επιμέλεια να ενημερωθούν οι σχολιαστές στα γεωργοτεχνικά, τεχνικά, κοινωνικά και εποικιστικά προβλήματα που είχε προς επίλυση γενικά ο τόπος και ιδιαίτερα η Θεσσαλία από τον περασμένο αιώνα, όταν προσαρτίστηκε στο νεαρό τότε Ελληνικό κράτος (1881), προβλήματα που υπαγόρευσαν τις λύσεις, αυτές που δόθηκαν με τα γνωστά ΑΝΤΙΠΛΗΜΜΥΡΙΚΑ ΚΑΙ ΕΞΥΓΙΑΝΤΙΚΑ ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ. Οι επικριτές των έργων αυτών, παραβλέποντας τα προβλήματα αυτά και αποσιωπώντας ή ελαχιστοποιώντας τα τεράστια προβλήματα υγείας των γηγενών και των εποίκων που έσπευσαν να εγκατασταθούν στο πλούσιο λεκανοπέδιο (ορεινοί της Θεσσαλίας, άκληροι γης και ανεπάγγελτοι της παλιάς Ελλάδας, πρόσφυγες της Ανατ. Ρωμυλίας και Μ. Ασίας κ.ά.) δημιουργούν σύγχυση και περιπλοκή στην εφαρμογή της μιας και μόνης δυνατής λύσης που πρακτικά είναι δυνατή και οικονομικά συμφέρει.

Να προσθέσω ότι οι διορθωτικές επεμβάσεις που προτείνονται από τους επικριτές των έργων κάτω από τον τίτλο: ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΤΕΩΣ ΛΙΜΝΗΣ ΚΑΡΛΑΣ είναι ασαφείς - απροσδιόριστοι, ελλιπείς από γεωτεχνική, τεχνική - οικονομική - κοινωνική άποψη, ελλείψεις που πάνε πίσω για δεκαετίες, την πρόδοδο και ανάπτυξη του τόπου κι ακόμα διχάζουν τους κατοίκους της περιοχής και τους φέρνουν αντιμέτωπους. Συγκεκριμένα: Την άνοιξη του 1991 σε ομιλία που οργάνωσε στο Βόλο το ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΤΑΜΕΙΟ ΓΙΑ ΤΗ ΦΥΣΗ (WORLD WIDE FUND FOR NATURE - WWF), ακούστηκαν οι: "Προκαταρκτικές σκέψεις για ένα σχέδιο αποκατάστασης της τέως λίμνης Κάρλας και Προτάσεις" (G.E. Hollis, 1991), ενώ είχαν ήδη κυκλοφορήσει τα "Πρακτικά Συνάντησης Εργασίας για τους Ελληνικούς Υγρότοπους, που πραγματοποιήθηκε την άνοιξη του '89 στη Θεσσαλονίκη, με τη φροντίδα του Εργαστηρίου Οικολογίας, του Τμήματος Γεωπονίας του ΑΠΘ. Στον επιμελημένο τόμο των Πρακτικών παρουσιάζονται εργασίες γεωτεχνικών, τεχνικών, βιολόγων, οικολόγων κ.ά. ειδικών που αναφέρονται στην Κάρλα και τα Παρακάρλια^{σ.β.}. Φανερό ότι είναι αδύνατο να παρουσιάσω τις παρατηρήσεις μου στις εργασίες αυτές, είμαι όμως πρόθυμος να το πράξω αν υπάρξουν δυνατότητες χρόνου, τόπου και φυσικά αν προκληθώ. Μπορώ ωστόσο να πω πως οι δραστηριότητες αυτές, κάτω μάλιστα από τη σκέπη Οργανισμών και Ιδρυμάτων μεγάλης βαρύτητας και ευθύνης^{σ.γ.}, προκαλούν: στους επαΐοντες πλήθος ερωτημάτων (στα οποία κάποτε θα πρέπει να δοθεί απάντηση από τους οργανωτές της κίνησης αυτής για την προστασία των υγροτόπων σ' ό,τι αφορά την Κάρλα και τα Παρακάρλια) και στους γεωργούς - αστούς της περιοχής σύγχυση και αγωνία για το μέλλον των περιουσιών, της γης και της οικονομίας τους, ύστερα από την ασάφεια των προτάσεων και την κινδυνολογία που έκτοτε καλλιεργείται από ειδικούς και μη που αποφαίνονται στηριζόμενοι στις εισηγήσεις της ΣΥΝΑΝΤΗΣΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥΣ ΥΓΡΟΤΟΠΟΥΣ.

Το ΓΕΩΤ.Ε.Ε. στοχεύοντας στην:

«...ανάλυση των προβλημάτων της ΛΕΙΨΥΔΡΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΛΗΜΜΥΡΩΝ που απασχολούν έντονα τη χώρα μας...»

και στην επιθυμία του να:

«προσελκύσει το ενδιαφέρον των γεωτεχνικών και άλλων τεχνικών επιστημόνων που θα συμβάλουν στη διαμόρφωση των θέσεων του Επιμελητηρίου, τις οποίες θέσεις θα πρωθήσει στους αρμόδιους φορείς»
μου έκανε την τιμή να μου παραχωρήσει το βήμα προκειμένου να αναφερ-

Θώ σήμερα στο θέμα αυτό κάτω από τον τίτλο: Η ΤΕΩΣ ΛΙΜΝΗ ΚΑΡΛΑ ΚΑΙ Η ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ.

Ευχαριστώ την Οργανωτική Επιτροπή του Συμποσίου¹ και σας κ.κ. Σύνεδροι, που θα ακούσετε την εισήγησή μου και θα θελήσετε να συζητήσουμε το θέμα που αναπάντεχα προέκυψε.

2. Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΚΑΡΛΑΣ ΣΗΜΕΡΑ

Για όσους συμβαίνει να μη γνωρίζουν, οφείλω με κάθε συντομία να πω πως η περιοχή καλλιεργείται εντατικά από τις αρχές της δεκαετίας του '60, τόσο αυτή (η τέως λίμνη Κάρλα) όσο και η βορειοδυτικά αυτής Παρακάρλια (περιοδικά κατακλυζόμενη προ του '60) γεωργική έκταση, με αρδευόμενα εαρινά (βαμβάκι, αραβόσιτο, τεύτλα και λίγα χορτοδοτικά ψυχανθή) και χειμερινά σιτηρά. Μιλάμε για 180.000 περίπου στρεμ. γόνιμης γης. Μια περιοχή που είχε το 1983 ακαθάριστο εισόδημα δρχ. 1.312.000.000, (αναλυτικότερα 675.000.000 δραχ. από αρδευόμενες καλλιέργειες και 637.000.000 από ξερικές) σε τιμές του 1983. Για τα επόμενα χρόνια το εισόδημα υπήρξε ανάλογο. Ένα εισόδημα που στηρίζει πολλά αγροτικά νοικοκυριά, που σπούδασαν και σπουδάζουν στην Ελλάδα και το εξωτερικό πολλοί νέοι από αυτό, προικοδοτήθηκαν νεαρά ζευγάρια και ξεκίνησαν καινούργιες υγιείς οικογένειες και φυσικά σ' αυτό χρωστούν την ευημερία τους τα χωριά του κάμπου, όπως και οι πλησιέστερες κωμοπόλεις, όπως και η Λάρισα και Βόλος που παίρνουν το μερίδιό τους. Να προσθέσω ακόμα πληροφοριακά, πως σ' αυτά τα 180.000 στρεμ. περιλαμβάνονται αγροί του δημοσίου (περί τα 58.000 στρεμ.) όπως και διεκδικούμενη από ιδιώτες έκταση (περί τα 16.000 στρεμ.) για την οποία διεκδίκηση θα αποφανθεί η Δικαιοσύνη. Κοντολογίς στα γεωτεχνικά και τεχνικά προβλήματα της περιοχής, πρέπει να προστεθεί και το ιδιοκτησιακό, ένας πονοκέφαλος για την Πολιτεία που με την πάροδο του χρόνου γίνεται επίμονος.

3. ΕΙΝΑΙ Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΥΓΡΟΤΟΠΟΣ;

Το τι είναι υγρότοπος είναι γνωστό. Οι γεωτεχνικοί έχουν σαφή αντίληψη, ιδιαίτερα οι νεότεροι που τα θέματα του περιβάλλοντος ερευνούν και διδάσκουν εξειδικευμένοι πανεπιστημιακοί δάσκαλοι. Οι βιολόγοι, από όσα γνωρίζω, χρησιμοποιούν τη σύμβαση Ramsar στην ορολογία τους. Σε κάθε περίπτωση περιοχές που υπήρξαν στο παρελθόν (πρόσφατο ή απότερο) υγρότοποι αλλά έπαυσαν να είναι στις μέρες μας, δεν μπορούμε να τις χαρακτηρίσουμε υγρότοπους. Ο κάμπος των Γιαννιτσών δεν είναι υγρότοπος, ούτε η περιοχή της Κωπαΐδας, ούτε οι χαμηλές περιοχές Notfork, Suffork, στην

East Aglia, όπως δεν είναι η Imperial Valley στην Καλιφόρνια και ένα σωρό άλλες περιοχές στον κόσμο και φυσικά δεν είναι υγρότοπος το άλλοτε ενδιαίτημα της Λερναίας Ύδρας. Κάποιος άθλος έγινε, κάποιος Ήρακλής στο απότερο ή πρόσφατο παρελθόν ανασκουμπώθηκε και οι ελώδεις αυτές περιοχές εξυγιάνθηκαν και μπήκαν σε παραγωγική διαδικασία. Το ίδιο έγινε και με τμήματα της άγριας φύσης. Τα δάση της Νεμαίας με τα λιοντάρια τους γίναν αμπελώνες. Έτσι οι περιοχές αυτές τράβηξαν κόσμο και έπαυσαν να τους απωθούν. Εξυγιάνθηκαν και μπήκαν σε παραγωγική διαδικασία. Κάτι κέρδισαν οι άνθρωποι από τη μεταβολή αυτή στη φύση και φυσικά κάτι έχασαν. Σε πολλές περιπτώσεις το τίμημα υπήρξε βαρύ. Οι Στυμφαλίδες όρνιθες μοιραία χάθηκαν οριστικά, όπως η Λερναία Ύδρα και το λιοντάρι της Νεμαίας. Στην Κάρλα χάσαμε τα καρλίσια γάρια κ.ά. αγαθά της πανίδας και χλωρίδας. Σε πολλές περιπτώσεις η λαιμαργία και αφροσύνη του ανθρώπου ξεπέρασε θεμιτά-λογικά όρια. Ποια είναι τα όρια και ποια γραμμή δεν πρέπει να ξεπερνάμε; Για μένα είναι ο **άνθρωπος και η ειρηνική συνύπαρξη τους με τη μητέρα φύση**. Το θέμα είναι μεγάλο και το αφήνω προς συζήτηση. Πάντως η οποιαδήποτε επιλογή δεν πρέπει να γίνεται ερήμην των γηγενών, που πρέπει να παίρνουν μέρος στις όποιες αποφάσεις της Πολιτείας.

Αν ορισμένους από τους άλλοτε υγρότοπους θέλουμε να τους ξανακάνουμε υγρότοπους ή ελεγχόμενους υγρότοπους, οφείλουμε να το δηλώσουμε ευθέως. Ως επιστήμονες πρέπει να αιτιολογήσουμε την άποψή μας. Στην περιπτωση της Κάρλας - Παρακάρλια οφείλουμε να παρουσιάσουμε το λόγο ή τους λόγους για τους οποίους επιθυμούμε η νοτιανατολική αυτή γωνιά του Θεσσαλικού λεκανοπεδίου να ξαναγίνει υγρότοπος, μια περιοχή που ουσιαστικά έπαιψε να είναι υγρότοπος εδώ και τριάντα χρόνια. Κι ακόμα οφείλουμε να δηλώσουμε ποια έκταση από αυτά τα 180.000 στρεμ. σκοπεύουμε να ξανακάνουμε υγρότοπο. Με άλλα λόγια να τον ορισθετήσουμε. Έτσι δεν αναστατώνουμε τον κόσμο άδικα, τον κόσμο που ζει και εργάζεται στην περιοχή, και έχει από τις πρόσφατες εμπειρίες των γονιών του, τον εφιάλτη της ελονοσίας. Το ξεκαθάρισμα αυτό είναι επιβεβλημένο όχι μόνο από επιστημονική δεοντολογία και τάξη. Θα χρειαστεί κατά την πρακτική επέμβασή μας για να ξαναγίνει ο επιθυμητός υγρότοπος, κάτι που θα αποφασιστεί και θα χρηματοδοτηθεί μόνο ύστερα από “καθαρό λόγο”. Αυτήν την αιτιολόγηση, αυτόν τον καθαρό λόγο θα απαιτήσουν οι παραγωγοί της περιοχής που έχουν ιδιοκτησία γης (ή διεκδικούν γη), όπως και οι εξαρτώμενοι από αυτούς αστοί - βιοτέχνες, έμποροι κ.ά. Και φυσικά αυτό θα απαιτήσει η Πολιτεία, που θα επωμισθεί την ευθύνη και θα σηκώσει το βάρος της δαπάνης δημιουργίας του. Κι ακόμα, η αποσαφήνιση αυτή είναι αναγκαία γιατί μόνο έτσι θα οδηγηθούμε στην ορθή λύση του προβλήματος, γιατί πράγματι

υπάρχει ένα πρόβλημα σήμερα στον άλλοτε υγρότοπο. Η αποσαφήνιση αυτή είναι το κλειδί της επίλυσής του.

4. Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ ΣΤΟ ΛΕΚΑΝΟΠΕΔΙΟ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Αναφέρθηκα στην αρχή στα γεωτεχνικά, τεχνικά και κοινωνικά προβλήματα που είχε προς επίλυση η Θεσσαλία από τον περασμένο αιώνα. Όταν προσαρτίστηκε στο Ελληνικό κράτος. Δεν παρέλειψα να τονίσω το πρόβλημα υγείας του πληθυσμού. Όλα αυτά υπαγόρευσαν τις λύσεις που δόθηκαν με τα ΑΝΤΙΠΛΗΜΜΥΡΙΚΑ ΚΑΙ ΕΞΥΓΙΑΝΤΙΚΑ ΕΡΓΑ. Επιθυμώ (και οφείλω) να είμαι κάπως αναλυτικότερος, απόλυτα σαφής.

Και πρώτα να υπομνήσω ότι με τα έργα στη Θεσσαλία επιδιώχθηκαν να λυθούν εθνικά προβλήματα, προβλήματα ζωής όχι μόνο του λεκανοπεδίου. Τα προβλήματα διατροφής του Ελληνικού λαού, πιεστικά από τη γεννηση του κράτους, μορφοποιήθηκαν και φάνηκαν οι λύσεις τους στο τέλος του 19ου αιώνα. Οι λύσεις αυτές συμπυκνώνονται στη φράση “γεωργική ανάπτυξη” στην οποία αναφέρονταν οι εναλλασσόμενοι στην Κυβέρνηση Τρικούπης, Κουμουνδούρος και Δεληγιάννης. Η ανάπτυξη αυτή είχε άμεση σχέση με την προσάρτηση της Θεσσαλίας και μέρους της Ήπειρου (1881). Με την προσάρτηση αυτή, πέρα από τις σοβαρές συνέπειες στην εξωτερική πολιτική, είχαμε επίσης συνέπειες στην οικονομία. Αποκτήσαμε τον πολυπόθητο σιτοβολώνα, αυξήθηκε η έκταση του Ελληνικού χώρου κατά 26,7% και του πληθυσμού κατά 18,0% (ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ, τομ. ΙΓ & ΙΔ, Αθήνα 1987). Οι αριθμοί αυτοί παίρνουν την αξία τους αν συσχετισθούν με:

- Τη στενότητα του ελεύθερου Ελληνικού χώρου
- Τη στενότητα της ελεύθερης Ελληνικής αγοράς και συνακόλουθα της αγοραστικής δύναμης, και
- Τις δυνατότητες που έδινε η νεοαποκτηθείσα χώρα.

Τότε λοιπόν στο τέλος του 19ου αιώνα έγινε αντιληπτό και παραδεκτό πως η αιμορραγία του δημόσιου Ταμείου με την εισαγωγή σταριού από τη Ρουμανία και τη Ρωσία-Ουκρανία για να χορτάσει ο ελληνικός λαός, μπορούσε να αντιμετωπιστεί με την αξιοποίηση των πεδινών περιοχών της Θεσσαλίας - Ήπειρου (Άρτας), που περιήλθαν στην επικράτεια. Θεμελιώδεις προϋποθέσεις γι' αυτό ήταν δύο:

- Αλλαγές στο ιδιοκτησιακό της γης, και

β. Αλλαγές στις εδαφούδατικές συνθήκες ανάπτυξης των καλλιεργουμένων φυτών και εκτρεφομένων ζώων με στόχο την αύξηση της παραγωγής και την βελτίωσή της. Το σύνθημα για τους γεωπόνους ήταν “σιτάρκεια” κάτι που το πέτυχαν στη δεκαετία του '50 (1956).

Στις αλλαγές για το ιδιοκτησιακό της γης δε θα αναφερθώ. Στο πρόσφατο παρελθόν παρουσίασα σε Συνέδριο σχετική εργασία όπου και παραπέμπω κάθε ενδιαφερόμενο (Γ.Α. Χατζηλάκος, 1990). Θα περιοριστώ στις αλλαγές που έπρεπε να γίνουν σ' ό,τι αφορά τις εδαφούδατικές συνθήκες. Το θέμα είναι πολύ μεγάλο. Θα δώσω μόνο μια γενική εικόνα των εγγειοβελτιωτικών έργων που είχε ανάγκη ο τόπος για να προστατευθούν οι αγροί από τις πλημμύρες, να αποξηρανθούν τα τέλματα και έλη, να πετύχουμε καλές συνθήκες στράγγισης. Να σημειωθεί ότι από τα εδάφη του Θεσσαλικού λεκανοπεδίου, λιγότερα από τα μισά ήταν γη που μπορούσε να καλλιεργηθεί. Συγκεκριμένα τα 51,43% ήταν έλη-τέλματα, εδάφη με περιοδική κατάκλιση. Οπτική εικόνα της μορφής της τότε Θεσσαλίας έχετε από το χάρτη του Πηνειού και των παραποτάμων του τον καιρό της προσάρτησης, κατάσταση που διατηρήθηκε μέχρι το 1934, που άρχισαν τα έργα, έργα που ολοκληρώθηκαν το 1960, πλην της περιοχής Κάρλας - Παρακάρλια, όπου παρέμεινε το έργο μισοτελειωμένο (ή μισοαρχινισμένο). Η εικόνα που έχετε από το χάρτη, συμπληρώνεται με τους αριθμούς του πίνακα I.

Ο αρχικός σχεδιασμός πρόβλεπε παραπέρα βελτιώσεις μετά την εκτέλεση των έργων, δηλ. πύκνωση του δικτύου στράγγισης, αγροτική οδοποιΐα, κ.ά. με τελικό στόχο την ολοκληρωτική άρδευση, δηλ. το σημερινό στόχο.

Να προσθέσω, και το θεωρώ σημαντικό, με τα εγγειοβελτιωτικά έργα στη Θεσσαλία θα αντιμετωπίζαμε και την ελονοσία, που ήταν τα χρόνια εκείνα μάστιγα για τους Νεοέλληνες, ιδιαίτερα τους πεδινούς Θεσσαλούς και τους εγκατασταθέντες πρόσφυγες αδελφούς. Κι ακόμα με τα έργα θα αποκτούσαμε το αναγκαίο δίκτυο αγροτικής - επαρχιακής οδοποιΐας, αφού πλήθος έργων (γέφυρες, οχετοί, διαβάσεις κ.ά.), θα κατασκευάζονταν. Κοντολογίς είχαν σχεδιάσει οι παραπαπούδες, παππούδες και πατεράδες μας, ένα εγγειοβελτιωτικό έργο πολλαπλού σκοπού.

Για το έργο αυτό θα μπορούσα να μιλάω για ώρες. Είναι μια ιστορία που ζήσαν οι πρόγονοι μας όπως και μερικοί από μας, στην τελευταία τους φάση. Χρειάζομαι χρόνο που δεν έχω. Για να μην αφήσω όμως μεγάλο κενό και ιδιαίτερα για να κεντρίσω το ενδιαφέρον σας και εκμαιεύσω τα ερωτήματά σας, δίνω τον πίνακα II, ένα ιστορικό τεχνικό διάγραμμα των σταθμών της δύσκολης πορείας σ' αυτά τα εβδομήντα πέντε χρόνια (1886-1960), χρόνια αγωνίας και αγώνων των Θεσσαλών, για έργα ΑΝΤΙΠΛΗΜΜΥΡΙΚΑ ΚΑΙ ΕΞΥΓΙΑΝΣΗΣ, έργα θεμελιώδη για την παραπέρα ανάπτυξη του Θεσσαλικού χώρου.

5. ΤΑ ΕΡΓΑ ΠΟΥ ΕΓΙΝΑΝ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΤΕΩΣ ΛΙΜΝΗΣ ΚΑΡΛΑΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΑΡΑΚΑΡΔΙΑ ΚΑΙ ΠΟΙΑ ΑΠΟΜΕΝΟΥΝ ΠΡΟΣ ΕΚΤΕΛΕΣΗ.

Τα έργα στη Θεσσαλία στο σύνολό τους όπως και το καθένα χωριστά ήταν, αντιπλημμυρικά και εξυγιαντικά. Φωτισμένοι πολιτικοί και επιστήμονες επισήμαναν το χαρακτήρα τους και επέμειναν σ' αυτόν. Η Κάρλα με τα 45.000 περίπου στρεμ. και τα Παρακάρδια με τα 135.000 περίπου στρεμ., αυτά τα 180.000 περίπου στρεμ. έπρεπε να προστατευθούν από τις πλημμύρες, να αποξηρανθούν, να αποστραγγιστούν και μέρος αυτών να αρδευτούν. Η επιλογή αυτή έγινε από τον Nobile (1911-13) και όλοι οι μεταγενέστεροι μελετητές (βλέπε πίνακα II), **απόλυτα όλοι**, συμφώνησαν, παρά τις όσες διαφωνίες τους επί άλλων θεμάτων⁶. Τα έργα άρχισαν το 1934, μέρος αυτών έγιναν και μέρος περιμένουν τη σειρά τους. Αφορούν μια λεκάνη απορροής 1.550.000 στρεμ. που είναι μέρος της ευρύτερης λεκάνης του Πηνειού (10.616.000 στρεμ.), από τα οποία τα 920.000 στρεμ. ορεινά και τα 630.000 στρεμ. πεδινά. Ο πίνακας III παρουσιάζει τα έργα αυτά, περατοθέντα και μη. Για το καθένα θα δοθούν περισσότερα πληροφοριακά στοιχεία κατά τη συζήτηση.

Γίνεται φανερό λοιπόν ότι όταν λέμε έργα Κάρλας ή έργα αποξήρανσης Κάρλας, εννοούμε πολλά επιμέρους έργα, αλληλοεξαρτώμενα. Το καθένα έχει το δικό του στόχο που βέβαια είναι εναρμονισμένος στο γενικό (προστασία από τις πλημμύρες, στράγγιση και άρδευση) και ότι πολλά από αυτά δεν έχουν ακόμα γίνει. Όταν φθάσουμε στην ολοκλήρωση του έργου θα υπάρξει υγρότοπος 25.000 στρεμ. ή λίγο μεγαλύτερος, όπου και ενδημική πανίδα θα υπάρξει (όπως και χλωρίδα) και τα αποδημητικά πουλιά θα βρουν το καταφύγειό τους. Μένω με την απορία: Γιατί η μεγάλη αυτή αλήθεια δε λέγεται; Την αγνοούν ή την κρύβουν; Και στη μια και στην άλλη περίπτωση κάτι δεν πάει καλά με τους όσους (φορείς, Ιδρύματα ή άτομα) καταπιάστηκαν με το θέμα:

Δε θα αναφερθώ αναλυτικά στην οικονομική ευστάθεια του έργου. Είναι γνωστή. Πού λοιπόν είναι το “έγκλημα” και γιατί χαρακτηρίσθηκε έτσι; (M. Μοδινός 1981, Παπαγιάννης 1989) ένα μισοαρχινισμένο έργο; Ποιος το διέπραξε και πότε; Οι παππούδες και πατεράδες μας που με πρησμένες τις κοιλιές το οραματίστηκαν και το ξεκίνησαν; Η ελονοσία που χάρη στα έργα αυτά οι νεότεροι δε γνώρισαν, ήταν αρρώστια ενδημική της περιοχής από τους ιστορικούς (πιθανόν και τους προϊστορικούς) χρόνους. Ο χάρτης θνησιμότητας της χώρας δείχνει πως την περίοδο 1921-1935 είχαμε στο Νομό Λάρισας (περιλαμβάνεται και ο Νομός Μαγνησίας που την πε-

ρίοδο αυτή ενυπήρχε στο Νομό Λάρισας), 6,5% θανάτους από ελονοσία, στο Νομό Καρδίτσας 7,3%, στην Αθήνα 0,5% και στη Χίο το κατώτερο ποσοστό 0,4%. Η λαοφθόρος αυτή αρρώστια (Κ. Σάββας, Καθηγητής Ακαδημαϊκός) ήταν το υπόβαθρο της φυματίωσης.

Πράξη στοιχειώδους σωφροσύνης, άμυνας και προόδου υπήρξε το ξεκίνημα του έργου και αν υπάρχει κάποιο “έγκλημα” είναι η μη ολοκλήρωσή του. Ο κοιμώμενος γίγαντας εκφράζει τον πλούτο της περιοχής (Κάρλα, Παρακαρλία και φυσικά η Θεσσαλία στο σύνολό της). Δεν είναι “ιδεολόγημα”, όπως τον είδαν μερικοί “οικολόγοι”. Μερικά δισεκατομμύρια το χρόνο έχουμε από τη γεωργία της περιοχής. Το τι είναι τα δισεκατομμύρια αυτά το ξέρουν πολύ καλά οι γεωτεχνικοί. Στους “οικολόγους” θα πω πως είναι η μετουσίωση της γόνιμης θεσσαλικής γης σε γεωργικά προϊόντα. Είναι ο μόχθος των γεωργών, που με τη συμπαράσταση και βοήθεια της γεωργικής έρευνας (έστω και λειψής στον τόπο μας), και της σύγχρονης τεχνολογίας, αξιοποιεί τη γη, το νερό και τον ήλιο και μας δίνει το σιτάρι, το βαμβάκι, τα ζαχαρότευτλα, το καλαμπόκι, τη μήδικη, τις ελιές, τα καρπούζια, τα μήλα, τα αχλάδια, τα σταφύλια, τις ντομάτες, το κρέας, το γάλα, το μαλλί κ.ά., όλα προϊόντα της θεσσαλικής γης. Όλα αυτά τα αγαθά τα “αντλούμε” από τη μητέρα γη χωρίς το άγχος που έχουν οι σειζηδες και αγωνιούν από την εξάντληση των αποθεμάτων του μαύρου χρυσού. Η γη δε θα παύσει να δίνει τους καρπούς της, εφόσον υπάρχει ήλιος και νερό και φυσικά εφ’ όσον δε χάσουμε τη φρόνησή μας.

6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Είναι πέρα για πέρα λαθεμένη η θέση μερικών γεωτεχνικών και οικολόγων πως τα έργα στην Κάρλα - Παρακάρλια δεν έπρεπε να είχαν γίνει. Η επιλογή που έγινε είναι απόλυτα ορθή, τόσο γι’ αυτά όσο και για το σύνολο των ΑΝΤΙΠΛΗΜΜΥΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΞΥΓΙΑΝΤΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ, των οποίων άλλωστε αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα.

7. ΠΡΟΤΑΣΗ

Η συνέχιση και ολοκλήρωση των έργων Κάρλας-Παρακάρλια είναι αναγκαία και τη θέση αυτή πρέπει να υιοθετήσει και προωθήσει το ΓΕΩΤΕΧΝΙΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

σ.α. Το Θεσσαλικό λεκανοπέδιο σχηματίστηκε στο τέλος της τριτογενούς και αρχές της τεταρτογενούς περιόδου του Καινοζωικού αιώνα. Ακριβέστερα στη Νεογενή Πλειόκαι-

- νο υποπερίοδο.
- σ.β. Π.Α. Γεράκης σελ. 1-4, G.E. Hollis σελ. 13-56, J.I.A. Verhoeven σελ. 77-102, Π.Α. Γεράκης σελ. 129-154, Χ. Μπαμπαζιμόπουλος & Β. Αντωνόπουλος σελ. 469-502, Π.Γ. Τζώλας σελ. 503-519, Ε. Κουτσερής σελ. 541-569, G.E. Hollis σελ. 557-562, P.J. Duran σελ. 567-569, ΣΕ σελ. 588.
- σ.γ. α) ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΤΑΜΕΙΟ ΓΙΑ ΤΗ ΦΥΣΗ (WWF), β) ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ - ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΠΟΝΙΑΣ - ΑΠΘ, γ) ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ (IUON)
- σ.δ. Ο εγγέζος υδραυλικός Sir Murdock Macdonald, υπεύθυνος της ομάδας σύνταξης των οριστικών μελετών (κατασκευής) διεθνούς ακτινοβολίας μελετητής, υπόδειγμα επιμελούς και διαλεκτικού επιστήμονα (προσωπική μαρτυρία των Θ. Σακελλάριου και Κ. Αντωνόπουλου) τεχνικός σύμβουλος της Αιγυπτιακής Κυβέρνησης στα έργα του Νείλου, δέχτηκε τις γενικές αρχές του Nobile όπως και μερικές από τις υποδείξεις του Κ. Βλάμου (παραλλαγή της κοίτης του Πηνειού κ.ά.) Ειδικά για την Κάρλα-Παρακάρλια, δέχτηκε την 1η λύση του Nobile που ήταν και η πρόταση-υπόδειξη της Επιτροπής Υδραυλικών Έργων της Ιταλικής Κυβέρνησης, την κατασκευή δηλ. σήραγγας προς τον Παγασητικό και τη δημιουργία ελεγχόμενου υγρότοπου. Επιφυλάχθηκε μόνο ως προς το μεγάλο τότε (1932) κόστος. Μετά πάροδο όμως 25ετίας και τη ραγδαία πρόοδο της τεχνολογίας στα χωματουργικά μέσα, οι συντελεστές οικονομικής ευστάθειας του έργου υπήρξαν λίγα ενθαρρυντικοί για την κατασκευή του και γ' αυτό το βάθρο των επιχειρημάτων του τότε Υπουργού Γεωργίας Αν. Αποστολίδη και αντιπροέδρου της Κυβερνήσεως. Έτσι πέτυχε τη χρηματοδότηση του έργου μαζί με το επίσης μεγάλο έργο για τη Θεσσαλία, τη διαπλάνυνση της σιδηροδρομικής γραμμής Βόλου - Λάρισας.

ΠΙΝΑΚΑΣ Ι

Οι γαίες του Θεσσαλικού λεκανοπεδίου - Κατηγορίες	Δυτική πεδιάδα		Ανατολική πεδιάδα		Σύνολο Θεσσαλίας	
	Χιλ. στρεμ. %	Χιλ. στρεμ. %	Χιλ. στρεμ. %	Χιλ. στρεμ. %	Χιλ. στρεμ. %	Χιλ. στρεμ. %
Μόνιμη κατάκλιση (λίμνη)	-	-	47	7,12	47	2,69
Περιοδική κατάκλιση (έλη-τέλ.)	65	5,95	70	10,61	135	7,71
Καλλιεργούμενες εκτάσεις	490	44,96	360	54,54	850	48,57
Μη καλλιεργούμεν. (υδρόπνικτες)	535	49,08	183	27,73	718	41,03
	1090	100,00	660	100,00	1750	100,00

ΠΙΝΑΚΑΣ II

Εντολοδόχος - Υπεύθυνος		Χρονική περίοδος	Αρμοδιότητα και ευθύνη επίβλεψης κρατικής Υπηρεσίας ή φορέα
Όνομα ή τίτλος	Αντικείμενο		
Gotteland και Συνεργάτες	Μελέτη	1886-87	Υπουργείο Εσωτερ. & Οικονομικών
Depersico	Υποδειξείς	1900	Υπουργείο Εσωτερ. & Οικονομικών
Εδική Επιτροπή Νόμου ΒΨΜΖ	Συγκ.στοιχ.	1900-09	Υπουργείο Εσωτερ. & Οικονομικών
Nobile	Μελέτη	1911-13	Υπουργείο Δημοσίων Έργων
K.A. Βλάμος	»	1915-19	Αυτόκλητος-Εθνολογική προσφορά
Jackson	»	1921	Προμελέτη
Macdonald	»	1931	Οριστική μελέτη
H. Soot & Son	Κατασκευή	1933-52	Κατασκευή
A.G.E.K.	»	1952-61	«
N.K. Οικονόμου-Γ.Α. Χατζηλάκος	Προμελέτη	1948-53	Προμελέτη
Υπουργείο Γεωργίας (YMK-YEB)	Κατασκευή	1949-65	Κατασκευή - Συντήρηση

ΠΙΝΑΚΑΣ III

Έργα αρχικού σχεδιασμού	Κατασκευάστηκαν;	πότε;	Παρατηρήσεις
1 Προστατευτικά αναχώματα Πηνειού	Ναι	1934-40	
2 Εκτροπή χειμαρρώδους ρέματος Νέας Λεύκης	»	1940-49	
3 Συλλέκτης νότιας περιοχής ορεινών υδάτων	»	1947-50	
4 Στραγγιστικό δίκτυο Παρακαρλίων εκτάσεων	»	1948-58	
5 Σήραγγα της Κάρλας προς Παγασητικό	»	1957-61	
6 Κύριος αποχετευτ.-αποστραγγ. αγωγός	»	1961-63	
7 Ταμιευτήρας 25.000 στρεμ. περίπου	Όχι	-	
8 Συλλεκτήρες και τάφροι	»	-	
9 Διώρυγες πρωτεύουσες, δευτερεύουσες κ.ο.κ.	»	-	
10 Αγροτικοί δρόμοι	»	-	
11 Αντλιοστάσια αποχέτευσης και άντλησης	»	-	
12 Ταμιευτήρας-δεξαμενή ρύθμισης αντλιοστασίων	»	-	

ΧΑΡΤΗΣ

**Πηνειού και παραποτάμων αυτού
(το 1934 και προγενέστερα)**

